بررسی میزان شیوع سوءمصرف مواد مخدر و ارزیابی دانش، نگرش و عوامل مرتبط با مواد مخدر در دانش‌آموزان دبیرستانی شهر یاسوج

فاطمه موحدی دهنوی[۱]، دکتر بهرام موحدزاده[۲]، دکتر مریم یاوری کرمانی[۳]

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد روانشناسی تربیتی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران (نویسنده مسئول).
۲. استادیار گروه روانشناسی دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.
۳. استادیار گروه روانشناسی دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

مجله پیشرفت‌های نوین در علوم رفتاری، دوره ششم، شماره پنجاه و پنجم، سال ۱۴۰۰، صفحات ۲۱۰-۱۹۷

تاریخ وصول: ۱۳۹۹/۱۱/۲۱ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۱۲/۲۸

چکیده

پژوهش حاضر باهدف بررسی میزان شیوع مصرف مواد مخدر و ارزیابی دانش، نگرش و عوامل مرتبط با مواد مخدر در دانش‌آموزان دبیرستانی شهر یاسوج در سال ۱۳۹۸ انجام شد. این مطالعه از نوع توصیفی- مقطعی و از حیث داده‌ها یک پژوهش کمی است که بر تکنیک پیمایش استوار می‌باشد. جامعه آماری شامل ۹۵۷۳ دانش‌آموز و شرکت‌کنندگان پژوهش ۳۶۱ دانش‌آموز دبیرستانی دختر و پسر شهر یاسوج بود که به شیوه نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای انتخاب شدند. از پرسشنامه ارزیابی نگرش و عملکرد دانش‌آموزان نسبت به مصرف مواد گرامیان (۱۳۸۸) برای جمع‌آوری داده‌ها استفاده شد. ۳۵/۷ درصد از دانش‌آموزان موردمطالعه گزارش کردند مصرف مواد مخدر داشته‌اند که ۶/۵ درصد حداقل یک‌بار و ۲۹/۲ درصد مصرف دائمی داشته‌اند. میزان مصرف انواع مواد سبک به ترتیب شیوع قلیان، مشروبات الکلی، سیگار و مواد سنگین ماری‌جوانا، تریاک، هروئین، ناس، اکستازی، شیشه، شیره تریاک، کوکایین، ال.اس.دی و کراک به‌دست آمد. در بین دانش‌آموزان دبیرستانی یاسوج از مواد سبک، قلیان، مشروبات الکلی و سیگار و از مواد سنگین ماری‌جوانا شیوع بیشتری دارند و الگوی مصرف در مطالعه‌ی حاضر برخلاف مطالعات قبلی داخلی شباهت زیادی به الگوی مصرفی کشورهای اروپایی، آمریکایی و آفریقایی دارد.

کلیدواژه: نگرش، دانش، سوءمصرف، مواد مخدر، دانش‌آموزان.

[Downloaded from ijndibs.com on 2026-11-14]

مقدمه

یکی از موضوع‌های اساسی در ارتباط با سلامت دانش‌آموزان، سوءمصرف مواد مخدر است که به‌عنوان یکی از مسائل اجتماعی و بهداشتی روانی قرن حاضر می‌باشد (برسلو[1] و همکاران، ۲۰۱۷). از سال ۱۳۹۲ مصرف داروهای ممنوعه در میان نوجوانان و بخصوص دانش‌آموزان افزایش یافته است (خزایی، نجفی، علوی، ۱۳۹۲). هرچند که سوءمصرف مواد مخدر تأثیر منفی بر تمامی ارکان جامعه می‌گذارد ولی در این میان بیش از هر چیز آینده نوجوانان؛ که عمده‌ترین و مستعدترین گروه در معرض خطر هستند را بیشتر تهدید می‌کند. از طرفی، دوره نوجوانی از مهم‌ترین و حساس‌ترین سال‌ها در زندگی هر شخص می‌باشد. نوجوانی دوره انتقال از کودکی به بزرگ‌سالی است که فرد در این دوره با مشکلات، تعارض‌ها و بحران‌های متفاوتی روبه‌رو خواهد شد (صرامی، ۱۳۹۳). در کشور ما نیز بنا بر اذعان گزارش‌های رسمی و پژوهش‌های موجود، سه دگرگونی عمده در سه دهه اخیر در این حوزه اتفاق افتاده است: تغییر سن شروع مصرف مواد، شیوع اعتیاد در کودکان و نوجوانان و تغییر سریع الگوی مصرف از مواد سنتی به مواد اعتیادآور صناعی و نیز گسترش شیوع اعتیاد مخصوصاً اعتیاد به مواد روان‌گردان در بین جنس مؤنث که از چالش‌های نگران‌کننده پیش روی نظام‌های بشری است (صرامی، قربانی و تقوی، ۱۳۹۲). ازاین‌رو هرچند باوجود تفاوت‌ها و تناقض‌های موجود در آمار اعتیاد مردان و زنان در ایران، مسئله قابل‌تأمل و مهمی که در پژوهش‌های مرتبط با اعتیاد و روندهای رو به رشد این پدیده در کشور وجود دارد، افزایش نرخ رشد اعتیاد در زنان نسبت به مردان، طی سال‌های اخیر است؛ بنابراین واقعیات حاکی از این است که عرصه اعتیاد و سوءمصرف مواد مخدر، از وضعیت تک جنسیتی (مردانه) بودن سنتی به سمت دوجنسیتی شدن در شرایط معاصر، پیش می‌رود. هرچند اعتیاد و گرایش به مصرف مواد مخدر در تمام گروه‌های جمعیتی جامعه مسئله‌ی جدی و قابل‌بررسی است، اما در جمعیت زنان، آن‌هم در میان اقشار جوان دانشجو و دانش‌آموز، به اعتبار جایگاه و نقش خطیر آنان در خانواده و اجتماع، اهمیت و پیچیدگی مضاعف می‌یابد (قاضی نژاد و ساوالان پور، ۱۳۸۷). پس این مسئله که دانش‌آموزان دبیرستانی، در دوران پرتلاطم نوجوانی و بلوغ و به دنبال آن در معرض رفتارهای پرخطری مثل اعتیاد به مواد مخدر به سر می‌برند؛ که سلامت جسمی و روانی آنان را نیز تهدید می‌کند، بسیار مهم و موردتوجه می‌باشد.

تحقیقات قبلی هم تا حدودی به بررسی میزان شیوع سوءمصرف مواد مخدر در بین دانش‌آموزان کشور و خارج از کشور پرداخته‌اند که در زیر به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود: رحیمی موقر و سهیمی ایزدیان، (۱۳۸۴) در یک مطالعه‌ی فرا تحلیل مربوط به سال‌های۱۳۷۹ تا ۱۳۸۳ با عنوان "وضعیت مصرف مواد در دانش‌آموزان کشور " آورده‌اند که الکل و پس‌ازآن تریاک و حشیش شایع‌ترین مواد مصرف در دانش‌آموزان را تشکیل می‌دهند. هم‌چنین تعداد دانش‌آموزان معتاد به مواد اپیوئیدی در کشور را می‌توان بین شش هزارتا ده هزار تخمین زد. حمدیه، مطلبی، عاشری و بروجردی، (۱۳۸۷) در یک مطالعه‌ی توصیفی و مقطعی با عنوان "بررسی شیوع مصرف مواد محرک، الکل و داروهای روان‌گردان در نوجوانان و جوانان ۳۵-۱۵ ساله شهر تهران در سال ۱۳۸۳ و ۱۳۸۴ بیان نموده‌اند که شیوع مصرف روان‌گردان ۳/۸ درصد، مواد محرک ۷/۲ درصد و الکل ۲۵/۷ درصد بوده است. میانگین نسبی

[1]. Breslau

[Downloaded from ijndibs.com on 2026-11-14]

همه گروه‌ها مشابه جمعیت موردمطالعه و توزیع جنسی در آن‌ها به‌طور معناداری در جنس مذکر بیشتر بود. علایی خرایم، کدیور، محمدخانی، صرامی، (۱۳۹۰) در پژوهشی با عنوان "بررسی میزان شیوع مصرف سیگار، قلیان، مواد مخدر و مشروبات الکلی در میان دانش‌آموزان دبیرستانی دختر و پسر شهر کرج "آورده‌اند که ۵۷ درصد از دانش‌آموزان موردمطالعه، گزارش نمودند که حداقل یک‌بار در طول عمر یک نوع ماده شامل سیگار، قلیان، مشروبات الکلی و سایر مواد را امتحان کرده‌اند و میزان مصرف انواع مواد سبک به ترتیب شیوع شامل قلیان، سیگار، مشروبات الکلی و مواد سنگین شامل قرص‌های اکستازی ، حشیش، تریاک، شیشه، کراک و هروئین به دست آمد و مواد سبک شامل قلیان، سیگار و مشروبات الکلی شایع‌ترین مواد مورد مصرف در بین دانش‌آموزان دبیرستانی است. شیخ و کاشی، (۱۳۹۴) در مطالعه‌ای با عنوان " بررسی میزان شیوع مصرف مواد مخدر در دانش‌آموزان ایرانی و ویژگی‌های جمعیت شناختی مرتبط با الگوی مصرف این مواد " مطرح نمودند که شیوع مصرف مواد مخدر در بین پسران ایرانی ۵/۲۵ درصد و در بین دختران دانش‌آموز ایرانی ۳/۷۵ درصد بود و شیوع مصرف سیگار در این تحقیق۹/۶۶ درصد بوده است و بعد از سیگار و تنباکو بیشترین ماده مخدر مصرفی تریاک ۲/۵ درصد و در گروه مواد روان‌گردان نیز بیشترین ماده مصرفی شیشه و بعدازآن اکستازی و کوکائین گزارش‌شده است. نریمانی، رجب پور، احمدی، یاقوتی زرگر و رستم اوغلی، (۱۳۹۵) در پژوهشی تحت عنوان "بررسی میزان شیوع و عوامل مرتبط با سوءمصرف مواد در بین دانش‌آموزان متوسطه شهر سمنان" گزارش کردند که ۳۱ نفر۸/۷ درصد از دانش‌آموزان حداقل یک‌بار تجربه مصرف مواد مخدر را داشته‌اند که از این تعداد ۲۶ نفر پسر و ۵ نفر دختر بودند. ادگوک، الاسوپو، آینی[1]، (۲۰۱۴) در تحقیقی که در کشور نیجریه انجام‌شده با عنوان "شیوع و الگوی سوءمصرف مواد در دانش‌آموزان نوجوان پسر درکلان‌شهرآبادان " آورده‌اند که از ۹۱۷ دانش‌آموز پسر از ۲۰ مدرسه کلان‌شهر آبادان در محدوده‌ی سنی ۱۲ تا ۲۰ سال، ۴۰ درصد پسران تجربه سیگار کشیدن در سنین ۱۰ تا۱۵ سال را داشته‌اند و مشروبات الکلی با ۲۳/۳ درصد شیوع در صدر فهرست مواد و در رتبه‌ی بعدازآن، سیگار با ۱۳/۴ درصد و هروئین و کدئین هم با ۹/۳ درصد شیوع در رتبه سوم قرار دارند. آمفتامین و ماری‌جوانا به ترتیب در رتبه‌های چهارم و پنجم مصرف مواد توسط دانش‌آموزان می‌باشند. توسی[2] و همکاران (۲۰۱۴) در گزارش پژوهشی با عنوان "ارتباطات جمعیتی و اجتماعی تنباکو، الکل و کانابیس (ماری‌جوانا، حشیش) در میان دانش‌آموزان ۱۵ تا ۱۶ ساله در آلبانی ": نتایج مطالعه مقطعی ایشان (ESPAD) بر روی ۳۱۸۹ دانش‌آموز ۱۵ تا ۱۶ ساله و تجزیه‌وتحلیل تعدیل چندمتغیره داده‌ها نشان داده که مذکر بودن و داشتن دسترسی آسان به سیگار، تنها عوامل جهانی هست که احتمالاً تاکنون مصرف سیگار از تنباکو، الکل و یا کانابیس بیشتر بوده است. در این تحقیق ذکرشده که سیگار کشیدن به‌شدت و به‌طور قابل‌توجهی با مصرف الکل و مواد مخدر در ارتباط است. جانسون، سالس، ریو و کرسنو[3]، (۲۰۱۸) در پژوهشی تحت عنوان "الگوهای مصرف مواد و رفتارهای پرخطر سلامتی در دانش‌آموزان دبیرستانی تگزاس " آورده‌اند که از ۵۱۵ دانش‌آموز شرکت کننده در مطالعه، ۴۶ درصد عنوان نموده‌اند که تابه‌حال مصرف مواد نداشته‌اند و ۴۰ درصد ایشان به ترتیب از ماری‌جوانا (۵۴/۰)، الکل

[1]. Adegoke, Olasupo & Ayeni
[2]. Toci
[3]. Johnson, Sales, Rew & Crosnoe

[Downloaded from ijndibs.com on 2026-11-14]

(۴۶/۰) و تنباکو (۴۶/۰) و ۱۴ درصد هم از مواد سنگینی مثل هروئین و مواد مخدر دیگر استفاده کرده‌اند. مسس، آگوستا و راهاما[1]، (۲۰۱۸) در مطالعه‌ای تحت عنوان "سوءمصرف مواد و عملکرد تحصیلی: مطالعه تنوع جنسیت در میان دانش‌آموزان نوجوان نیجریه " یافته‌ها نشان می‌دهد که از ۳۷۰ نفر دانش‌آموز شرکت‌کننده در پژوهش با میانگین سنی ۱۶/۳۴، (۲۲۷ نفر پسر و ۱۴۳ دختر)، ۱۴۱ نفر (۳۸/۱ درصد) دانش‌آموز به‌عنوان سوءمصرف‌کنندگان مواد مخدر فعلی شناخته شدند. وازکوئز[2] و همکاران (۲۰۱۹) در گزارشی تحت عنوان "مصرف زودهنگام مواد مخدر در نوجوانان در یک نمونه ملی از جوانان مکزیک: ویژگی‌های جمعیت‌شناسی که استفاده از الکل، دخانیات و سایر مواد را پیش‌بینی می‌کند " آورده‌اند که داده‌های پژوهش شامل ۵۲۱۷۱ دانش‌آموز در پایه‌های ۵ و ۶ است که در نظرسنجی ملی مصرف مواد مخدر در بین دانش‌آموزان (ENCODE) در مکزیک شرکت کردند. میزان مصرف مواد مخدر به ترتیب شیوع الکل، دخانیات، ماری‌جوانا و استنشاق سایر مواد مخدر بوده است و یافته‌ها حاکی از آن است که نوجوانان پسر و غیرمذهبی؛ بیشتر در معرض خطر مصرف مواد مخدر به‌ویژه الکل، تنباکو، ماری‌جوانا و استنشاق سایر مواد مصرفی بوده‌اند.

ازاین‌رو با توجه به روبرو شدن نوجوانان در عصر حاضر با پدیده‌ها و چالش‌های متفاوتی همانند تنوع‌طلبی، لذت طلبی، ضعف مهارت‌های ارتباطی، بروز مشکلات و اختلالات روحی و روانی، ایجاد فریب فرهنگی با ارائه اطلاعات غلط و نگرش‌های نادرست مبنی بر تأثیرات مثبت مواد مخدر و روان‌گردان، تغییر الگوی مصرف و ارائه ده‌ها نوع مواد مخدر بانام‌های جذاب و فریبنده و افزایش آمار معتادین و مصرف‌کنندگان انواع مواد مخدر و همچنین با عنایت به این مسئله که تاکنون مطالعه‌ی علمی پیرامون حوزه‌ی اعتیاد دانش‌آموزی در شهر یاسوج انجام‌نشده است و با توجه به این موضوع که در بین مطالعات خارجی و داخلی، کمتر تحقیق علمی یافت می‌شود که به سنجش همزمان ۱۶ ماده مخدر بر جامعه‌ی دانش‌آموزی پرداخته باشد –بلکه بیشتر پژوهش‌ها یک یا تعداد کمی ماده مخدر را بررسی نموده‌اند– بنابراین هدف اصلی این پژوهش بررسی میزان شیوع سوءمصرف مواد مخدر و ارزیابی دانش، نگرش و عوامل مرتبط با مواد مخدر در دانش‌آموزان دبیرستانی شهر یاسوج در سال ۱۳۹۸ است تا ضمن توجه دادن مسئولین مربوطه به عمق مسائل و مشکلات پیش رو اعتیاد دانش‌آموزان، بتواند اطلاعات مفید علمی در اختیار ایشان قرار دهد تا با اجرای برنامه‌های پیشگیرانه‌ی جدید، شناسایی، کنترل و درمان مصرف مواد از بسط این آسیب در بین دانش‌آموزان به‌عنوان سرمایه‌های مادی و معنوی جامعه جلوگیری نمایند. همین‌طور مطالعه حاضر به دنبال پاسخگویی به این سؤال است که آیا بین متغیرهای آشکار و پنهان مقیاس اندازه‌گیری سوءمصرف مواد مخدر رابطه وجود دارد؟ و درنهایت آیا نتایج این مطالعه، اعتبار و به‌کارگیری ابزار اندازه‌گیری سوءمصرف مواد را تائید و تصدیق می‌نماید؟

روش پژوهش

مطالعه حاضر از نوع توصیفی– مقطعی و از حیث داده‌ها یک پژوهش کمی است که بر تکنیک پیمایش استوار می‌باشد. جامعه موردمطالعه شامل ۹۵۷۳ دانش‌آموز دختر و پسر دبیرستانی سال‌های اول، دوم و سوم متوسطه شهر یاسوج می‌باشد. معیارهای ورود به پژوهش عبارت بودند از: تمایل به همکاری و رضایت کامل شرکت کننده، سکونت در شهر یاسوج و حومه در حین مطالعه و

[1]. Moses, Augustina & Rahama
[2]. Vázquez

[Downloaded from ijndibs.com on 2026-11-14]

تحصیل در مقطع متوسطه دوم. جامعه موردمطالعه عبارت بود از: کلیه دانش‌آموزان (پسر-دختر) مقطع متوسطه دوم شهر یاسوج که در سال تحصیلی ۹۹-۱۳۹۸ مشغول به تحصیل بودند. نمونه آماری از طریق جدول مورگان محاسبه و ۳۷۳ نمونه در ابتدا به‌صورت خوشه‌ای چندمرحله‌ای به‌تناسب کل جامعه آماری و در پایان به‌صورت تصادفی ساده انتخاب شدند. به این صورت که ابتدا کلیه‌ی دبیرستان‌های یاسوج به دو ناحیه‌ی شهری و حومه‌ی شهری تقسیم شد. در مرحله بعد از بین مدارس ناحیه‌ی شهری، شش مدرسه (۳ دخترانه و ۳ پسرانه)، از هرکدام از دبیرستان‌های دولتی، غیرانتفاعی و هنرستان انتخاب گردید. از حومه‌ی شمالی شهر نیز یک دبیرستان دخترانه و از حومه‌ی جنوبی شهر هم یک دبیرستان پسرانه انتخاب شد. پس از توجیه مدیران و مشاوران واحدهای آموزشی منتخب، با مراجعه به کلاس‌هایی که به‌طور تصادفی انتخاب‌شده بودند، پرسشنامه‌ها بین دانش‌آموزان توزیع شد. با توجه به حساسیت موضوع مصرف مواد و لزوم جلب رضایت و اعتماد آنان برای همکاری صادقانه با پژوهش، قبل از تکمیل پرسشنامه‌ها، پس از برقراری ارتباط مؤثر با دانش‌آموزان در خصوص هدف و ماهیت پرسشنامه‌ها و نیز تأکید بر بی‌نام و محرمانه بودن آن‌ها توضیحاتی به دانش‌آموزان داده شد. جمع‌آوری اطلاعات از طریق تکمیل ۳۷۳ پرسشنامه خود گزارشی در نیمه‌ی اول سال تحصیلی ۹۹-۱۳۹۸ انجام شد. ۱۲ پرسشنامه به دلیل نقص اطلاعات کنار گذاشته شد و درنهایت ۳۶۱ پرسشنامه، ۱۸۴ دختر و ۱۷۷ پسر، در نرم‌افزار بسته نرم‌افزاری SPSS 22 در سطح توصیفی و از نرم‌افزار LISREL 8.80 برای تجزیه‌وتحلیل مقیاس اندازه‌گیری اعتیاد استفاده گردید.

ابزار

پرسشنامه ارزیابی دانش، نگرش و عملکرد دانش‌آموزان نسبت به مصرف مواد: این پرسشنامه توسط روان‌پزشک گرامیان با بهره‌گیری تیمی از محققان و متخصصان در سال ۱۳۸۸ تهیه‌شده است. این آزمون ابزاری است که این امکان را فراهم می‌کند که مواد رایج اعتیادآور به تفکیک و در ۱۶ طبقه مورد پرسش و مطالعه قرار گیرند. نمرات حاصل از این آزمون برای هر یک از مواد اختصاصی به‌طور جداگانه مشخص می‌کند که فرد صرفاً یک‌بارمصرف داشته یا وابسته شده است و امکان سنجش هم‌زمان چند ماده برای یک فرد در یک‌بار اجرا امکان‌پذیر است. همچنین الگوی مصرف در ماده را نیز به تفکیک بیان می‌کند. این پرسشنامه از دو بخش تشکیل‌شده است؛ که بخش اول شامل اطلاعات عمومی و بخش دوم ۳ مقیاس دانش، نگرش و عمل است. مقیاس دانش شامل سؤال در موردسنجش اطلاعات دانش‌آموزان درباره‌ی مواد مخدر، عوارض سوءمصرف مواد مخدر و محرک‌ها و نیز اطلاعات مربوط به انواع مخدر قابل‌دسترس در جامعه می‌باشد. در مقیاس دوم نگرش دانش‌آموزان درباره‌ی علل گرایش به سوءمصرف مواد، موردبررسی قرار می‌گیرد و در مقیاس سوم سؤالاتی در رابطه با عملکرد دانش‌آموزان درباره‌ی سوءمصرف مواد، نوع، شکل و علت اعتیاد به مواد و سن ابتلا به سوءمصرف مواد، زمان و محل مصرف مواد مخدر طرح‌شده است. این ابزار دارای روایی اعتبار و قابلیت کاربرد است و ویژگی‌های موردنیاز یک آزمون مناسب را دارد که روایی محتوایی و صوری این پرسشنامه توسط ۵ متخصص درزمینه‌ی اعتیاد تائید گردیده است و پایایی آن بر اساس ضریب آلفای کرونباخ ۰/۷۷ و نقطه‌ی برش ۰/۰۷ محاسبه‌شده است. پایایی این پرسشنامه در مطالعه حاضر بر اساس ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۶ به دست آمد.

[Downloaded from ijndibs.com on 2026-11-14]

یافته‌ها

۱. اطلاعات کلی جمعیت شناختی دانش‌آموزان شرکت کننده در مطالعه

جدول۱. توزیع فراوانی و درصد مدرسه، سن و پایه تحصیلی به تفکیک جنسیت

	دختر		پسر			دختر		پسر			دختر		پسر	
مدرسه	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	**سن**	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	**پایه**	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
دبیرستان	۱۳۱	۳۶/۲	۱۲۱	۳۳/۵	۱۵	۶۶	۱۸/۲	۲۴	۶/۶	اول	۱۳۱	۳۶/۲	۵۴	۱۵/۰
					۱۶	۷۸	۲۱/۶	۷۱	۱۹/۶					
هنرستان	۳۴	۹/۵	۳۳	۹/۲	۱۷	۲۷	۷/۵	۷۰	۱۹/۳	دوم	۳۶	۱۰/۰	۱۰۰	۲۷/۷
					۱۸	۹	۲/۵	۱۱	۳/۲					
غیرانتفاعی	۱۹	۵/۳	۲۳	۶/۳	۱۹	۱	۰/۳	۱	۰/۳	سوم	۱۷	۴/۸	۲۳	۶/۳
					۲۰	۳	۰/۹	۰	۰/۰					
کل	۱۸۴	۵۱/۰	۱۷۷	۴۹/۰	میانگین ۱۶/۸	۱۸۴	۵۱/۰	۱۷۷	۴۹/۰		۱۸۴	۵۱/۰	۱۷۷	۴۹/۰

ریاضی، تجربی، ادبیات، مکانیک، ساختمان، معماری، طراحی دوخت، کامپیوتر، گرافیک و حسابداری در این میانگین سنی دانش‌آموزان شرکت کننده در مطالعه، ۱۶/۱۸ می‌باشد که به ترتیب دختران با (۵۱/۰ درصد) و مدرسه دبیرستان با (۶۹/۸ درصد) بیشترین درصد شرکت‌کنندگان بوده‌اند. بیشترین فروانی و درصد پایه تحصیلی مربوط به پایه اول (۵۱/۲ درصد) می‌باشد و پایه دوم (۳۷/۷ درصد) و پایه سوم (۱۱/۱ درصد) به ترتیب در رتبه‌های بعد می‌باشند. همچنین گروه‌های پژوهش موردبررسی قرار گرفتند.

۲. دانش و اطلاعات دانش‌آموزان درباره‌ی مواد مخدر

جدول۲. دانش شرکت‌کنندگان درباره اعتیاد یا عدم اعتیاد مواد مخدر و روان‌گردان

ماده مخدر	بله	خیر	ماده مخدر	بله	خیر	ماده مخدر	بله	خیر	ماده مخدر	بله	خیر
سیگار	۶۷/۰	۳۳/۰	قلیان	۴۸/۵	۵۱/۵	مشروب	۴۸/۵	۵۱/۵	ماری‌جوانا	۵۹/۳	۴۰/۷
تریاک	۷۸/۹	۲۱/۱	ناس	۲۸/۳	۷۱/۷	شیشه	۵۹/۳	۴۰/۷	ال.اس.دی	۲۱/۳	۷۸/۷
هروئین	۶۸/۴	۳۱/۶	اکستازی	۲۴/۹	۷۵/۱	کوکائین	۵۵/۷	۴۴/۳	شیره تریاک	۵۳/۵	۴۶/۵
حشیش	۶۵/۴	۳۴/۶	کراک	۶۰/۹	۳۹/۱	قرص‌خواب	۳۹/۱	۶۰/۹	داروهای‌اعصاب	۳۷/۱	۶۲/۹
آمفتامین	۲۲/۷	۷۷/۳	مرفین	۴۴/۹	۵۵/۱	مسکن	۳۰/۷	۶۹/۳			

[Downloaded from ijndibs.com on 2026-11-14]

در پژوهش حاضر ۷۸/۱ از شرکت‌کنندگان عنوان نموده‌اند؛ اطلاعاتی درباره‌ی مصرف مواد مخدر دریافت کرده‌اند که جزئیات آن در جدول ۲ ارائه‌شده است. ازنظر ایشان تریاک با ۷۸/۹ درصد اعتیادآورترین ماده و در رتبه‌ی پس‌ازآن هروئین با ۶۸/۴ درصد معرفی‌شده است و ال.اس.دی با ۲۱/۳ درصد در پایین‌ترین درجه‌ی اعتیاد قرار دارد.

در پاسخ به سؤال: اگر ماده مخدر دیگری به‌غیراز موارد ذکرشده در پرسشنامه می‌شناسید نام ببرید؟ عناوینی مانند سیگار الکترونیکی، کیت‌کت، کروکدیل، ماشروم، ترامادول، متادون، دستمال، تخته بنگ، چلیم، توت فرنگی، کلم پلو، نبات، چسب، بی‌تی (BT)، کتامین، قرص کلونازپام، بریزه ملوچ (یک مخدر محلی مداخله‌ای که از ترکیب صمغ درخت بنه و تریاک ساخته می‌شود) معرفی‌شده بود. از عوارض جانبی داروهای اعتیادآور،آسیب مغزی با ۶۹/۸ درصد بیشترین و یبوست با ۸/۳ درصد کمترین درصد را آورده‌اند. از عوارض کوتاه‌مدت سوءمصرف مواد مخدر، خنده و شنگولی۶۰/۷ درصد بافاصله زیادی از دیگر موارد، بیشترین و بدبینی با ۱۴/۱ درصد کمترین درصد را به خود اختصاص داده‌اند. همین‌طور از عوارض طولانی‌مدت سوءمصرف مواد مخدر، وابستگی به مواد با۷۷/۰ درصد بیشترین و تقویت حافظه و افزایش یادگیری با ۳/۹ درصد کمترین درصد را آورده‌اند. ۶۹/۵ درصد از شرکت‌کنندگان مطرح نموده‌اند که مواد مخدر به‌راحتی در دسترس است که اشکال دودکردنی با ۷۱/۲ بیشترین درصد و بعدازآن نوشیدن مایع با ۴۹/۳ درصد در رتبه دوم عنوان‌شده‌اند.

۳. نگرش دانش‌آموزان نسبت به مواد مخدر

جدول ۳. درصد اهمیت و عوامل مرتبط با مخدر ازنظر شرکت‌کنندگان

عامل تمایل به مصرف مواد	درصد	عامل تمایل به مصرف مواد	درصد	عامل تمایل به مصرف مواد	درصد
عدم دسترسی به مراکز مشاوره	۱۷/۴	خانواده پرجمعیت	۹/۷	داشتن والدین سختگیر	۳۸/۵
ناتوانی در حل مشکلات روزمره	۴۰/۴	ارائه پیشنهادات خانوادگی	۱۳/۸	داشتن وقت آزاد و بیکاری	۳۲/۹
حضور یک فرد معتاد در خانواده	۳۹/۳	اختلافات خانوادگی	۵۵/۷	دسترسی به مواد مخدر	۴۷/۱
حضور یک معتاد در محل تحصیل	۵۰/۶	کمبود امکانات رفاهی	۲۲/۷	ارزان بودن ماده مخدر	۲۳/۳

از بین عوامل مرتبط با تمایل به مصرف مواد مخدر، اختلافات خانوادگی با ۵۵/۷ درصد، حضور یک معتاد در محل تحصیل یا زندگی با ۵۰/۶ درصد و دسترسی به مواد مخدر با ۴۷/۱ درصد به ترتیب ازنظر دانش‌آموزان شرکت‌کننده در مطالعه اهمیت بیشتری داشته‌اند. در جواب سؤال: چه تغییرات جسمی و روانی پس از مصرف مواد مخدر رخ می‌دهد؟ افسردگی با ۶۲/۶ درصد و سرخوشی و شنگولی موقت هم با ۶۰/۷ درصد به ترتیب و با اختلاف زیادی نسبت به دیگر موارد، بیشترین درصد را به خود اختصاص داده‌اند. همچنین۱۳/۰ درصد از شرکت‌کنندگان در پژوهش، برخی از داروها مانند حشیش را اعتیادآور ندانسته‌اند و ۸۴/۵ درصد هم عنوان نموده‌اند که با یک‌بار استفاده از مواد مخدر، امکان معتادشدن وجود دارد و ۹۰/۰ درصد هم مطرح کرده‌اند که با مصرف گاه‌به‌گاه مواد مخدر، احتمال وابستگی به آن امکان‌پذیر است.

[Downloaded from ijndibs.com on 2026-11-14]

۴. عملکرد دانش‌آموزان نسبت به مواد مخدر و روان‌گردان

جدول۴. توزیع فراوانی و درصد مصرف‌کنندگان مواد مخدر

وضعیت مصرف مواد		حداقل یک‌بارمصرف مواد		مصرف طول عمر (دائمی)		کل	
	جنسیت	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
مصرف‌کنندگان مواد مخدر	دختر	۱۴	۳/۸	۴۲	۱۱/۷	۵۶	۱۵/۵
	پسر	۱۰	۲/۷	۶۳	۱۷/۵	۷۳	۲۰/۲
	کل	۲۴	۶/۵	۱۰۵	۲۹/۲	۱۲۹	۳۵/۷

از میان دانش‌آموزان شرکت کننده در پژوهش ۱۲۹ نفر (۳۵/۷ درصد) بیان نموده‌اند؛ مصرف مواد مخدر داشته‌اند که ۶/۵ درصد از ایشان ۱۴ نفر (۳/۸ درصد) از گروه دختران و ۱۰ نفر (۲/۷ درصد) از گروه پسران حداقل یک‌بارمصرف مواد مخدر را گزارش داده‌اند ولی در زمان انجام پژوهش و ماه قبل از آن هیچ‌گونه مصرفی نداشته‌اند. ۱۰۵ نفر (۲۹/۲ درصد) هم در زمان انجام مطالعه و هم در طول عمر مصرف مواد در حد وابستگی و دائمی داشته‌اند،که ۴۲ نفر (۱۱/۷ درصد) از گروه دختران و ۶۳ نفر (۱۷/۵ درصد) از گروه پسران بوده‌اند. همچنین قلیان با ۲۳/۳ درصد، سیگار با ۱۳/۶ درصد و مشروبات الکلی با ۸/۶ به ترتیب به‌عنوان اولین ماده‌ی مصرفی عنوان‌شده‌اند. از ۱۰۵ نفر مصرف‌کننده دائمی مواد مخدر ۳۳ نفر (۳۱/۴ درصد) سن ۱۴ سالگی را برای اولین بار استفاده از مواد مخدر معرفی کرده‌اند که بیشترین درصد می‌باشد و ۲۹ نفر (۰/ ۲۷ درصد) سن ۱۵ سالگی، ۲۲ نفر (۲۰/۹ درصد) سن ۱۳ سالگی و ۱۴ نفر (۱۳/۹ درصد) سن ۱۶ سالگی را به ترتیب اولین بار سن مصرف معرفی نموده‌اند.

جدول ۵. توزیع فراوانی و درصد دانش‌آموزان نسبت به مصرف مواد مخدر و روان‌گردان در طول عمر به تفکیک جنسیت

ماده مخدر	دختر		پسر		کل		
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد کل مصرف‌کننده	درصد*
سیگار	۱۹	۱۰/۳	۴۰	۲۲/۶	۵۹	۳۲/۹	۱۶/۳
قلیان	۳۸	۲۰/۷	۵۱	۲۸/۸	۸۹	۴۹/۵	۲۴/۷
مشروبات الکلی	۲۷	۱۴/۷	۵۴	۳۰/۵	۸۱	۴۵/۵	۲۲/۴
شیشه کریستال	۰	۰/۰	۵	۲/۸	۵	۲/۸	۱/۴
تریاک	۳	۱/۶	۵	۲/۸	۸	۴/۴	۲/۲
هروئین	۱	۰/۵	۶	۳/۴	۷	۳/۹	۱/۹
ماری‌جوانا	۴	۲/۲	۱۵	۸/۵	۱۹	۱۰/۷	۵/۳
اکستازی	۴	۲/۲	۱	۰/۶	۵	۲/۸	۱/۴
کراک	۱	۰/۵	۱	۰/۶	۲	۱/۱	۰/۶
شیره تریاک	۲	۱/۱	۲	۱/۱	۴	۲/۲	۱/۱
ال.اس.دی	۰	۰/۰	۳	۱/۷	۳	۱/۷	۰/۸
ناس	۲	۱/۱	۴	۲/۳	۶	۳/۴	۱/۷
کوکائین	۰	۰/۰	۴	۲/۳	۴	۲/۳	۱/۱
حشیش	۱	۰/۵	۱	۰/۵	۲	۱/۰	۰/۶

* حاصل تقسیم فراوانی کل مصرف‌کنندگان مواد بر کل شرکت‌کنندگان در مطالعه (۳۶۱ نفر) ضربدر ۱۰۰ می‌باشد.

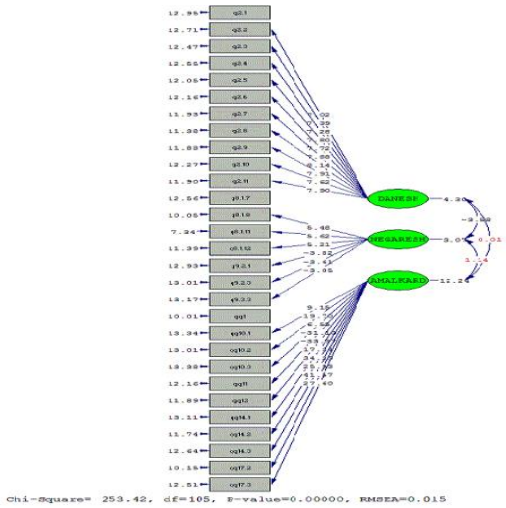
[Downloaded from ijndibs.com on 2026-11-14]

به‌جز مواد مخدری که در پرسشنامه آمده؛ دو ماده‌ی ترامادول و بی‌تی (BT) و یک مخدر محلی به‌نام بریزه ملوچ از طرف دانش‌آموزان مورد استفاده قرار گرفته است. میزان مصرف مواد مخدر از طرف مصرف‌کنندگان در مطالعه به ترتیب؛ ۴۱ نفر (۳۹/۰ درصد) چند بار درهفته، ۳۷ نفر (۳۵/۲ درصد) یک‌بار در هفته، ۱۸ نفر (۱۷/۱ درصد) یک‌بار در هفته و ۱۰ نفر (۹/۵ درصد) بیش از یک‌بار در روز بیان‌شده است. همچنین ۴۸ نفر (۴۵/۷ درصد) عنوان کرده‌اند فقط در جمع دوستان از مواد مخدر استفاده می‌کنند و ۵۷ نفر (۵۴/۳ درصد) به‌غیراز جمع دوستان، گزینه‌های در خانه، در خیابان یا پارک، قبل از امتحانات و قبل از انجام ورزش، به ترتیب موارد استفاده از مواد مخدر گزارش کرده‌اند. از عوامل مهمی که برای سوءمصرف مواد مخدر از طرف مصرف‌کنندگان مواد در پژوهش به ترتیب درصد اهمیت عنوان‌شده؛ ۷۰ نفر (۶۶/۶ درصد) کنجکاوی نوجوانان، ۴۵ نفر (۴۲/۸ درصد) حضور یک فرد معتاد در محل تحصیل یا منطقه مسکونی، ۳۸ نفر (۳۶/۱ درصد) شادی و شنگولی، ۳۰ نفر (۲۸/۵ درصد) داشتن وقت آزاد و بیکاری، ۲۸ نفر (۲۶/۶ درصد) دسترسی به مواد مخدر بوده است. همچنین ۹۷ نفر (۹۲/۳ درصد) از طریق دود کردن مثل سیگار، ۸۴ نفر (۸۰/۰ درصد) از طریق خوردن و ۶ نفر (۵/۷ درصد) از طریق انفیه و تزریق، مواد را مصرف نموده‌اند.

سؤال: بین متغیرهای آشکار و پنهان مقیاس اندازه‌گیری سوءمصرف مواد مخدر رابطه وجود دارد؟

برای آزمون این فرضیه از تحلیل عاملی تأییدی مرتبه اول بهره می‌جوییم. در این مدل آزمون می‌توان رابطه یک عامل با چند گویه یا چند عامل با چند گویه را موردبررسی قرارداد. مطابق نمودار ۱ قدرت رابطه ۳ عامل (متغیر پنهان) بانام‌های دانش، نگرش و عملکرد با گویه‌ها (متغیرهای آشکار) موردبررسی قرار گرفته است که به آن بار عاملی گفته می‌شود و مقدار آن بین صفر و یک است. اگر بار عاملی کمتر از ۰/۳ باشد رابطه ضعیف در نظر گرفته و از آن صرف‌نظر می‌شود که در اینجا ۳ گویه از متغیر نگرش حذف شدند. بار عاملی بین ۰/۳ تا ۰/۶ قابل‌قبول است و اگر بزرگ‌تر از ۰/۶ باشد خیلی مطلوب است؛ که بارهای عاملی ۲ سازه دانش و عملکرد خیلی مطلوب می‌باشد و بارهای عاملی سازه نگرش قابل‌قبول است. (تائید روایی سازه پرسشنامه). همچنین بین دوسازه دانش و نگرش ارتباط مطلوبی برقرار است ولی بین سازه‌های دانش و نگرش با عملکرد ارتباط ضعیف است و این خود دلیل محکمی است بر پذیرش این اصل که بالا بودن دانش و نگرش در رابطه با موضوعی دلیلی بر عملکرد نمی‌باشد در این معادله ساختاری مقدار آماره خی دو (کای اسکوئر) ۲۵۳/۴۲ با درجه آزادی ۱۰۵، سطح معناداری ۰/۰۰۰ و خطای تقریب ۰/۰۱۵ با ۹۵/. سطح اطمینان فرض صفر رد و فرض تحقیق یا خلاف پذیرفته می‌شود.

[Downloaded from ijndibs.com on 2026-11-14]

نمودار ۱. تحلیل عاملی تأییدی مرتبه اول مقیاس اندازه‌گیری سوءمصرف مواد مخدر

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر به‌منظور تعیین میزان شیوع سوءمصرف مواد مخدر و ارزیابی دانش، نگرش و عوامل مرتبط با مواد مخدر در دانش‌آموزان دبیرستانی شهر یاسوج در سال ۱۳۹۸ انجام شد. درمجموع، حدود ۳۵/۷ درصد دانش‌آموزان موردمطالعه گزارش نمودند که حداقل یک‌بار در طول عمر خود یکی از انواع مواد را مصرف کرده‌اند؛ و ۲۹/۱ درصد هم اعلام نموده‌اند که بیشتر از یک‌بار و به‌صورت روزانه یا هفتگی از مواد مخدر استفاده می‌کنند که نسبت به پژوهش (علائی خرایم و همکاران، ۱۳۹۰؛ جانسون و همکاران، ۲۰۱۸؛ مسس و همکاران، ۲۰۱۸) شیوع کمتر و از نتایج پژوهش‌های (نریمانی و همکاران، ۱۳۹۵؛ شیخ و کاشی، ۱۳۹۴؛ حمدیه و همکاران، ۱۳۸۷) شیوع بیشتری دارد. میزان مصرف انواع مواد سبک به ترتیب شیوع قلیان، مشروبات الکلی، سیگار و مواد سنگین ماری‌جوانا، تریاک، هروئین، ناس، اکستازی، شیشه، شیره تریاک، کوکایین، ال.اس.دی و کراک به‌دست‌آمده است. این یافته‌ها با نتایج برخی از مطالعات انجام‌شده درآلبانی (توسی و همکاران، ۲۰۱۴) و مکزیک (وازکوئزو همکاران، ۲۰۱۹) و آبادان نیجریه (ادگوک و همکاران، ۲۰۱۴) هماهنگ است. البته در مطالعه‌ی دانش‌آموزان آلبانی ابتدا تنباکو، سپس الکل و بعد هم کانابیس (از مشتقات ماریجوانا و حشیش) و در تحقیق مکزیک به ترتیب الکل، تنباکو ، ماریجوانا و استنشاق مواد مخدر شیوع دارند و در پژوهش آبادان نیجریه درصد شیوع الکل و سیگار و ماریجوانا با اختلاف خیلی‌کم با مطالعه حاضر به یک نسبت می‌باشند و هروئین ، کدئین و آمفتامین درصد شیوعش در آبادان نیجریه بیشتر است. ازاین‌رو در تحقیقات خارجی و داخلی (رحیمی موقر و سهیمی ایزدیان، ۱۳۸۴؛ حمدیه و همکاران، ۱۳۸۷؛ علائی خرایم و همکاران، ۱۳۹۰؛ شیخ و کاشی، ۱۳۹۴؛ نریمانی و همکاران، ۱۳۹۵) تنباکو (سیگار یا قلیان) و مشروبات الکلی در چندسال اخیر جایگاه اول و دوم را داشته اند. یکی از دستاوردهای مهم مطالعه حاضر این است که از بین روان‌گردان؛ ماری‌جوانا با ۱۰/۷ درصد و اختلاف زیادی نسبت به دیگر مواد شیوع بیشتری داشته است درصورتی‌که نتایج تحقیقات ایرانی اشاره‌شده گزارش می‌دهند که از بین روان‌گردان، اکستازی و شیشه میان دانش‌آموزان ایرانی سیر صعودی داشته‌اند؛ بنابراین الگوی مصرف در مطالعه‌ی حاضر شباهت زیادی با الگوی مصرفی کشورهای اروپایی، آمریکایی و آفریقایی مانند: (آلبانی توسی و همکاران، ۲۰۱۴؛ مکزیک وازکوئز و همکاران، ۲۰۱۹؛

[Downloaded from ijndibs.com on 2026-11-14]

آبادان نیجریه ادگوک، الاسپو و آینی، ۲۰۱۴) دارد و این خود زنگ خطری برای مسئولین مربوطه کشور است که توجه ویژه‌ای به موضوع تهاجم فرهنگی در بین دانش‌آموزان کشور داشته باشند. همچنین یافته‌های این تحقیق نشان داد که مصرف مواد مخدر و روان‌گردان با متغیر جنس در ارتباط است؛ در کل دانش‌آموزان پسر نسبت به دختران دانش‌آموز به میزان بیشتری از مواد مخدر استفاده می‌کنند؛ ولی قرص‌های اکستازی در بین دختران شیوع بیشتری از پسران دارد، همین‌طور در این پژوهش مصرف سه ماده کوکائین، شیشه و ال.اس.دی در بین دختران دانش‌آموز صفر بوده است. از علل احتمالی این تفاوت شیوع در کشور ما، شاید بتوان به برخورداری آزادی‌ها و امکانات بیشتر خانوادگی و اجتماعی پسران در خانواده‌ها اشاره کرد؛ و نکته‌ی آخر این‌که در مطالعه‌ی حاضر یافته‌های تحلیل عاملی مرتبه اول نشان داد که داده‌های گردآوری‌شده از اعتبار بالایی برخوردار است و در کل نتایج این مطالعه، اعتبار و به‌کارگیری ابزار تحلیل عامل شده بررسی سوءمصرف مواد گرامیان و همکاران (۱۳۸۸)، در این جمعیت را تائید و تصدیق نمود.

درنتیجه مطالعه‌ی یافته‌های تحقیقات حوزه اعتیاد دانش‌آموزی در دهه‌ی اخیر از دو سو موردبررسی است؛ اول این‌که طبق نتایج تحقیقات خارجی و داخل ایران، شیوع مواد مخدر در بین دانش‌آموزان دختر کمتر از پسران دانش‌آموز است، پس می‌توان جنسیت را یک عامل خطرساز در گرایش به مصرف مواد تلقی کرد درنتیجه امکانات پیشگیری باید بیشتر معطوف به پسران باشد ولی از سوی دیگر پژوهش حاضر و مطالعات دیگر روند صعودی گرایش دختران به مواد مخدر و روان‌گردان را گزارش می‌دهد که به‌هرحال پیامدهای منفی و فراوان اعتیاد دختران –به‌عنوان مادران آینده جامعه– اهمیت وجود برنامه‌های آگاه‌سازی ایشان از عوارض سوءمصرف مواد مخدر و برنامه‌های پیشگیری از این آفت جامعه بیش‌ازپیش مهم و ضروری به نظر می‌رسد. همین‌طور در این مطالعه درصد بیشتر مصرف‌کنندگان ۱۳ تا ۱۴ سالگی را سن شروع مصرف گزارش کرده‌اند پس قرار داشتن در این دامنه سنی احتمال گرایش به مصرف مواد را در بین دانش‌آموزان افزایش می‌دهد و به نظر می‌رسد که چون در این محدوده‌ی سنی نوجوانان در مرحله هویت‌یابی و به دنبال آن استرس و آشفتگی روانی زیادی را تجربه می‌کنند؛ بنابراین ممکن است، استفاده از مواد راهی برای کاهش تنش در بین آن‌ها تلقی شود. ازاین‌رو لازم است که آموزش‌های لازم پیشگیری، به‌عنوان یک دغدغه و اولویت مهم آموزش‌وپرورش، مدارس و مسئولین بهداشت روانی مدرسه، نزدیک به این محدوده‌ی سنی در نظر گرفته شود. همچنین از عوامل مهم اعتیاد به مواد مخدر از طرف مصرف‌کنندگان مطالعه؛ به ترتیب اهمیت،کنجکاوی نوجوانان، حضور یک فرد معتاد در محل تحصیل یا منطقه مسکونی، شادی و شنگولی، داشتن وقت آزاد و بیکاری و دسترسی به مواد مخدر گزارش‌شده‌اند و این موارد نکات مهمی است که در تدوین برنامه‌های پیشگیری از سوءمصرف مواد مخدر، باید مدنظر مسئولان و مدیران کشور قرار گیرد.

محدودیت مهم این مطالعه، راستی آزمایی اعضای گروه نمونه تحقیق بود؛ زیرا در این نوع تحقیقات تنها می‌توان با استفاده از پرسشنامه بدون نام و محرمانه، داوطلبانه و بدون هیچ فشاری میزان شیوع را سنجید؛ بنابراین صحت پاسخ افراد شرکت‌کننده می‌تواند موردتردید باشد چون این موضوع ممکن است باعث کاهش میزان شیوع شود، چراکه برخی از مصرف‌کنندگان مواد مخدر ممکن بود در تحقیق حضور نیابند. همین‌طور محدود بودن پژوهش به دانش‌آموزان شهر یاسوج و حومه، تعمیم‌یافته‌ها را به جامعه‌های دیگر محدود می‌کند؛ بنابراین، پیشنهاد می‌شود که مطالعات مشابهی در نواحی مختلف کشور برحسب متغیرهای جنسیت، سن،

[Downloaded from ijndibs.com on 2026-11-14]

تحصیلات و فرهنگ‌های قومی مختلف انجام شود. همچنین توصیه می‌گردد محققان در تحقیقات آتی از روش‌های دیگر نظیر مصاحبه، مشاهده و از دیدگاه‌های خبردهنده دیگر مثل والدین، دوستان، همسالان و غیره برای جمع‌آوری داده‌ها استفاده کنند.

تشکر و قدردانی

پژوهشگران از همکاری مدیران و دانش‌آموزان مدارس منتخب تشکر فراوان دارند.

منابع

- خزایی، حبیب‌الله؛ نجفی، فرید؛ علوی فر، عاطفه (۱۳۹۲). شیوع سوءمصرف مواد و عوامل مرتبط با آن در دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه در سال ۱۳۹۰، مجله علوم پزشکی کرمانشاه، ۱۷ (۳)، ۱۹۷-۲۰۵. بازیابی از: magiran.com/p1136054
- حمدیه مصطفی، مطلبی نبی، عاشری حسین، بروجردی اشرف (۱۳۸۷). بررسی شیوع مصرف مواد محرک، الکل و داروهای روان‌گردان. پژوهش در پزشکی، ۳۲ (۴)، ۳۱۵-۳۱۹. بازیابی از: URL: http://pejouhesh.sbmu.ac.ir/article-1-558-fa.html
- رحیمی‌موقر، آفرین؛ سهیمی ایزدیان، الهه. (۱۳۸۴). وضعیت مصرف مواد در دانش‌آموزان کشور. رفاه اجتماعی، ۵ (۱۹): ۹-۳۰. بازیابی از: URL: http://refahj.uswr.ac.ir/article-1-1945-fa.html
- شیخ، محمود؛ کاشی، علی. (۱۳۹۴). بررسی میزان شیوع مصرف مواد مخدر دردانش‌آموزان ایرانی و ویژگی‌های جمعیت شناختی مرتبط با الگوی مصرف این مواد. فصلنامه مطالعات راهبردی ورزش و جوانان، ۱۴(۳۰)، ۱۴۵-۱۶۶. بازیابی از: http://faslname.msy.gov.ir/
- صرامی، حمید. (۱۳۹۳). پیشگیری نوین ویژه مدیران، دبیران و مشاوران دبیرستان‌های کشور. گاهنامه داخلی پیشگیری نوین،۲، ۲-۸. بازیابی از: https://addiction.khuisf.ac.ir/Dorsapax/userfiles/file/etiad/madares/2.pdf
- صرامی، حمید؛ قربانی، مجید؛ تقوی، منصور. (۱۳۹۲). بررسی دو دهه تحقیقات شیوع شناسی مصرف مواد در بین دانشجویان دانشگاه‌های ایران. فصلنامه اعتیادپژوهی ،۷ (۲۷)، ۹-۳۶. بازیابی از: URL: http://etiadpajohi.ir/article-1-156-fa.html
- علایی خرایم، رقیه؛ کدیور، پروین؛ محمدخانی، شهرام؛ صرامی، غلامرضا؛ علایی خرایم؛ سارا. (۱۳۹۰). میزان شیوع مصرف سیگار، قلیان، مشروبات الکلی و مواد مخدر و محرک در میان دانش‌آموزان دبیرستانی. فصلنامه اعتیاد پژوهی، ۵ (۱۸)، ۱۱۴-۹۹. بازیابی از: URL: http://etiadpajohi.ir/article-1-356-fa.html
- قاضی نژاد، مریم؛ ساوالان‌پور، الهام. (۱۳۸۷). بررسی رابطه طرد اجتماعی و آمادگی برای اعتیاد. مسائل اجتماعی ایران، ۱۶ (۶۳)، ۱۳۹-۱۸۰. بازیابی از: URL: http://jspi.khu.ac.ir/article-1-228-en.html
- نریمانی، محمد؛ رجب پور، مجتبی؛ احمدی، عذرا؛ یاقوتی زرگر، حسن و رستم اوغلی، زهرا. (۱۳۹۵). بررسی میزان شیوع و عوامل مرتبط با سوءمصرف مواد در بین دانش‌آموزان متوسطه شهر سمنان. روانشناسی مدرسه، ۵ (۴)، ۱۳۲-۱۴۵. بازیابی از: http://jsp.uma.ac.ir/article_516.html.
- Abdullahi, S. (2011). Entrepreneurship skills needed by TVET Students for effective learning in technical colleges of Northern Nigeria. Journal of Science, Technology, Mathematics and Education (JOSTMED), 7(2), 140-148. Retrieved from: http://erepository.uonbi.ac.ke:8080/handle/123456789/4749

[Downloaded from ijndibs.com on 2026-11-14]

- Adegoke, A., Olasupo, M., & Ayeni, O. (2014). Prevalence and pattern of male adolescents' substance abuse in Ibadan metropolis. International J. Soc. Sci. & Education, 4(4), 890-897. Retrieved from: http://ijsse.com/sites/default/files/issues/2014/v4-i4-2014-1/Paper-15.pdf
- Aghazinejad, M., & Savalanpour, L. (2009). Investigating the relationship between social exclusion and readiness for addiction. Social Problems of Iran, 16(63), 139-180. Retrieved from: URL: http://jspi.khu.ac.ir/article-1-228-en.html. (Persian).
- Alaee, R., Kadivar, P., Mohammadkhani, S., Sarami, G., Alaee, S. (2011). The Prevalence of Tobacco, Hubble-Bubble, Alcoholic Drinks, Drugs, and Stimulants among High-School Students. Etiadpajohi, 5(18), 99-114. Retrieved from: URL: http://etiadpajohi.ir/article-1-356-fa.html. (Persian).
- Breslau, J., Yu, H., Han, B., Pacula, R. L., Burns, R. M., & Stein, B. D. (2017). Did the dependent coverage expansion increase risky substance use among young adults? Drug and Alcohol Dependence, 178, 556-561. Retrieved from: https://doi.org/10.1016/j.drugalcdep.2017.06.017
- Geramian, N., Gharaat, L., Taheri, S. A., Mohebpour, F., Nahvizadeh, M., Farajzadegan, Z., & Heidari, K. (2014). Development of a questionnaire to assess drug abuse among high school students of Isfahan province, Iran: An action research. International Journal of Preventive Medicine, 5 (Suppl 2), S146–S153. Retrieved from: https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4475999
- Hamdieh, M., Motalebi, N., Asheri, H., Boroujerdi, A. (2008). Prevalence of Alcohol and Drug Abuse in Young People, 15-35 Year Old, Living in Tehran, Iran. Research in Medicine, 32(4): 315-319. Retrieved from: URL: http://pejouhesh.sbmu.ac.ir/article-1-558-fa.html (Persian).
- Johnson, K. E., Sales, A., Rew, L., & Crosnoe, R. (2018). Patterns of substance use and associated health-risk behaviors in Texas alternative high school students. Journal of Adolescent Health, 62(2), S114. Retrieved from: DOI:https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2017.11.232
- Moses, V., Augustina, G., & Rahama, I. (2018). Drug Abuse and Academic Performance: A Study of Gender Variation among Adolescent Students. Advances in Research, 14(4), 1-7. Retrieved from: https://doi.org/10.9734/AIR/2018/40208
- Narimani, M., Rajabpour, M., Ahmadi, A., Yaghooti Zarghar, H., Rostamoghli, Z. (2017). Prevalence and factors associated with drug abuse among high school students in Semnan. Journal of School Psychology, 5(4), 132-145. Retrieved from: http://jsp.uma.ac.ir/article_516.html. (Persian).
- Rahimi movaghar, A., & Sahimi Izadian, E. (2006). Drug Use Condition Among School Students in Iran. *Social Welfare, 5*(19), 9-30. URL: Retrieved from: http://refahj.uswr.ac.ir/article-1-1945-fa.html (Persian).
- Sarrami, H., Ghorbami, M., Taghavi, M. (2013). The Survey Two Decades of Prevalence Studies among Iran University Students. Etiadpajohi, 27(7), 9-36. Retrieved from: URL: http://etiadpajohi.ir/article-1-156-fa.html. (Persian).
- Sheikh, M., & Kashi, A. (2016). Prevalence of Narcotic Abuse among Iranian Adolescent and Factors Related to it among them. *Strategic Studies on Youth and Sports*, 14(30), 145-160. Retrieved from: http://faslname.msy.gov.ir/. (Persian).
- Toçi, E., Çanaku, D., Bregu, A., Kakarriqi, E., Roshi, E., & Burazeri, G. (2014). Demographic and social correlates of tobacco, alcohol and cannabis use among 15-16-year-old students in Albania: Results of the ESPAD survey. Nordic Studies on Alcohol and Drugs, 31(4), 413-430. Retrieved from: https://doi.org/10.2478/nsad-2014-0032

[Downloaded from ijndibs.com on 2026-11-14]

- Vázquez, A. L., Domenech Rodríguez, M. M., Schwartz, S., Amador Buenabad, N. G., Bustos Gamiño, M. N., Gutierrez López, M. d. L., & Villatoro Velázquez, J. A. (2019). Early adolescent substance use in a national sample of Mexican youths: Demographic characteristics that predict use of alcohol, tobacco, and other drugs. Journal of Latinx Psychology, 7(4), 273-283. Retrieved from: https://doi.org/10.1037/lat0000128.

مجله پیشرفت های نوین در علوم رفتاری

[Downloaded from ijndibs.com on 2026-11-14]